Број 27. Одеса, 21. септембра 1916. год. Год. 1.

СЛОВЕНСКИ ЈУГ

ОРГАН ЈУГОСЛОВЕНА У РУСИЈИ.

ИЗЛАЗИ ДВАПУТ НЕДЕЉНО. НОВАЦ И ПИСМА ШАЉУ СЕ НА УПРАВУ «СЛОВЕН. ЈУГА» У ОДЕСУ, РЕМЕСЛЕННАЯ УЛИЦА 4, КВ. 23.

ТЕЛЕФОН 51—67. УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ У ИСТОМ СТАНУ. РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ, НЕПЛАЋЕНА ПИСМА СЕ НЕ ПРИМАЈУ.

ПРИОПШЋЕЊА СЕ НЕ ПРИМАЈУ. ПРЕТПЛАТА ИЗНОСИ ЈЕДНОГОДИШЊЕ 6 Р., ПОЛУГОДИШЊЕ 3 Р., А ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ 10 К.

Наредба Бр. 17.

Команданта Српског Добровољачког Корпуса у Русији 21. септембра 1916. године у Одеси.

Необично сам срећан и задовољан, што сам имао ту част, да ми Његово Величанство Краљ, наш Узвишени Господар, повери команду над Добровољачким Корпусом, кога састављају синови све три гране нашег српско-хрватско-словеначког народа и наша словенска браћа Чеси и Словаци.

Ту моју радост особито повећава то: што видећи вас овде тако добровољно скупљене, на светом земљишту велике и силне заштитнице свих Словена — Матушке Русије, видим да се остварују наши давнашњи и заједнички идеали ослобођење и уједињење читавог југословенског народа и ослобођење браће Чеха и Словака испод јарма аустријског.

Сан, који су наши претци само некада сањали, данас постаје јава.

Шумадију, Хрватску, Словеначку, Босну, Херцеговину, Далмацију и остале земље словенског југа населио је у давној прошлости један исти словенски народ.

У низу столећа непријатељ словенства старао се да нас разједини и поцепа, и да нас тако раздвојене лакше подјарми и искористи за своје циљеве.

Свесни своје заједничке прошлости и порекла, а имајући кроз читаве векове истоветну борбу са непријатељем, ми смо данас у великој борби народа за право и опстанак сви јасно увидели: да је само у јединству спас Југословена.

Том идејом и тим уверењем ја видим да су испуњена ваша младићска и патриотска срца, те овде, као ваш командант констатујем да се ви исто онако храбро и јуначки борите као и ваша браћа из Шумадије, зашто је најбољи доказ херојска борба ваших другова из I-ве дивизије.

Јунаци, имајте уверења да у нашој заједничкој борби противу мрског нам непријатеља није више питање ослобођења и опстанка Краљевине Србије, већ је питање уједињења свих Срба, Хрвата и Словенаца у једну једноставну и неразделиву државну целину — Југославију и стварање Југославијиних сестара — слободне Чешке и Словачке.

Србија је храбро и јуначки показала целоме свету, да неће више да живи без својих сестара: Миле Хрватске и Славоније, дивне Словеначке, поносне Босне и Херцеговине и кршне Далмације, славног Срема, китњастог Баната и равне Бачке, а вашим ступањем под заставе и уласком у борбу за уједињење целе Југославије и ви сви тиме показујете да се остварује Завет наших великих учитеља да је брат мио, па ма које вере био.

Јунаци, у данашњој борби народа, када се решава опстанак појединих нација, на нашем југословенском народу лежи света дужност, да братски помогнемо и борбу своје драге браће Чеха и Словака за њихову слободу, јер се и они боре са нама раме уз раме за нашу слободу и наше уједињење.

Јунаци, поздрављајући вас овом приликом, ја кличем:

Да живи велики заштитник словенства наш Словенски Бели Цар Никола II. силне и моћне Русије!

Да живи наш узвишени Господар и Краљ Петар I.!

Да живи Врховни Командант југословенске војске Престолонаследник Југославије Александар!

Ова наредба да се саопшти свима официрима и војницима пред фронтом, којом приликом протумачити војницима значај и смисао наредбе.

Командант,

Почасни Ађутант Његовог Величанства Краља

Ђенерал **Мих. Живковић.**

Naredba Br. 17.

Komandanta Srpskog Dobrovoljačkog Korpusa u Rusiji 21. septembra 1916. godine u Odesi.

Neobično sam srećan i zadovoljan, što sam imao tu čast, da mi Njegovo Veličanstvo Kralj, naš Uzvišeni Gospodar, poveri komandu nad Dobrovoljačkim Korpusom, koga sastavljaju sinovi sve tri grane našeg srpsko-hrvatsko-slovenačkog naroda i naša slovenska braća Česi i Slovaci.

Tu moju radost osobito povećava to: što videći vas ovde tako dobrovoljno skupljene, na svetom zemljištu velike i silne zaštitnice svih Slovena — Matuške Rusije, vidim da se ostvaruju naši davnašnji i zajednički ideali oslobodjenje i ujedinjenje čitavog jugoslovenskog naroda i oslobodjenje braće Čeha i Slovaka ispod jarma austrijskog.

San, koji su naši pretci samo nekada sanjali, danas postaje java.

Šumadiju, Hrvatsku, Slovenačku, Bosnu, Hercegovinu, Dalmaciju i ostale zemlje slovenskog juga naselio je u davnoj prošlosti jedan isti slovenski narod.

U nizu stoleća neprijatelj slovenstva starao se da nas razjedini i pocepa, i da nas tako razdvojene lakše podjarmi i iskoristi za svoje ciljeve.

Svesni svoje zajedničke prošlosti i porekla, a imajući kroz čitave vekove istovetnu borbu sa neprijateljem, mi smo danas u velikoj borbi naroda za pravo i opstanak svi jasno uvideli: da je samo u jedinstvu spas Jugoslovena.

Tom idejom i tim uverenjem ja vidim da su ispunjena vaša mladićska i patriotska srca, te ovde, kao vaš komandant konstatujem, da se vi isto onako hrabro i junački borite kao i vaša braća iz Šumadije, zašto je najbolji dokaz herojska borba vaših drugova iz I-ve divizije.

Junaci, imajte uverenja da u našoj zajedničkoj borbi protivu mrskog nam neprijatelja nije više pitanje oslobodjenja i opstanka Kraljevine Srbije, već je pitanje ujedinjenja svih Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu jednostavnu i nerazdelivu državnu celinu — Jugoslaviju i stvaranje Jugoslavijinih sestara — slobodne Češke i Slovačke.

Srbija je hrabro i junački pokazala celome svetu, da neće više da živi bez svojih sestara: Mile Hrvatske i Slavonije, divne Slovenačke, ponosne Bosne i Hercegovine i kršne Dalmacije, slavnog Srema, kitnjastog Banata i ravne Bačke, a vašim stupanjem pod zastave i ulaskom u borbu za ujedinjenje cele Jugoslavije i vi svi time pokazujete da se ostvaruje Zavet naših velikih učitelja da je brat mio, pa ma koje vere bio.

Junaci, u današnjoj borbi naroda, kada se rešava opstanak pojedinih nacija, na našem jugoslovenskom narodu leži sveta dužnost, da bratski pomognemo i borbu svoje drage braće Čeha i Slovaka za njihovu slobodu, jer se i oni bore sa nama rame uz rame za našu slobodu i naše ujedinenje.

Junaci, pozdravljajući vas ovom prilikom, ja kličem:

Da živi veliki zaštitnik slovenstva naš slovenski Beli Car Nikola II. silne i moćne Rusije!

Da živi naš uzvišeni Gospodar i Kralj Petar I.!

Da živi Vrhovni Komandant jugoslovenske vojske Prestolonaslednik Jugoslavije Aleksandar!

Ova naredba da se saopšti svima oficirima i vojnicima pred frontom, kojom prilikom protumačiti vojnicima značaj i smisao naredbe.

Komandant,

Počasni Adjutant Njegovog Veličanstva Kralja

General **Mih. Živković.**

Starec na habsburškem prestolu.

Govoril sem s slovenskim delavcem. Povpraševal sem to in ono. V splošnem dobra slovenska duša. Le nekaj ni mogel razumeti; besede «Slovenskega Juga», «povzročitelj vsega gorja je starec na habsburškem prestolu» so ga še vedno pekle v srce.

Oj, ti mehkočutna, ti pozabljiva slovenska duša! Avstrija te ni mogla preživeti, moral si s trebuhom za kruhom v Nemčijo, v Ameriko in še dalje. Pri vojakih so te zapirali in suvali, ker ti ni šlo takoj v glavo neumljivo nemško poveljevanje. Agenti Franja Josipa I. so te po shodih in časopisih nazivali «slovenski pes», naš jezik so imenovali «jezik hlapcev in dekel». Z denarjem slovenskega kmeta in obrtnika je podpirala cesarska vlada nemške šole, nemška bojna društva, nemške banke, nemško industrijo, vse zato, da bi germanizirali in podjarmili slovenski živelj. Brez znanja nemškega jezika nisi dobil državne službe celo na lastnih slovenskih tleh. Ali se zavedaš vsega tega, dragi rojak?

Pa si pel in navduševal sebe in druge, doma in pod vaško lipo, na društvenih veselicah in na velikih ljudskih taborih. Ali še veš, kako si pel?

Slovenec sem,
tako je mati djala,
ko me je dete pestovala.
Zatorej dobro vem
Slovenec sem.

Kako velikociljno je odmevalo

Od Urala do Triglava,
Krkonošev do Balkana,
narod čuvaj majka Slava!

Simon Gregorčič, pesnik slovenskega srca, toži o položaju naše domovine vsemu svetu.:

O, vdova tožna, zapuščena,
Ti mati toliko sirot,
S krvjo, solzami napojena,
Ki bol poznaš le, nič dobrot...

Naš največji pesnik Franjo Prešern je v svoji najboljši, klasični pesnitvi: «Krst pri Savici» napisal o bodočnosti slovenskega naroda:

Tja bomo našli pot, kjer nje sinovi
Si prosto volijo vero in postave,
Ak' pak naklonijo nam smrt bogovi,
Manj strašna noč je v črne zemlje
temnem krili,
Kot so pod svetlim solncem —
tužni dnovi.

Še nikdar niso bile te besede tako značilne, ko danes.

In ona proroška kitica:

Slovenski svet, ti si krasan!
Zares nebo te je ljubilo,
Da te tako je obdarilo,
Kako bi te ne ljubil jaz?
V bodočnosti že vidim dnove,
O Bog, to dobro skoraj,
skoraj daj!

«Trnjevo je naše življenje» vzdihoval si, zapostavljen na vseh koncih in oglih doma in pričakoval rešitve izpod nemškega jarma. Sedaj pa, ko se tebi, vojnemu vjetniku, ne godi tako, kot v domači hiši v mirnih dneh, si želiš nazaj stare, zate in tvoj narod pogubonosne nevredne, razmere? O Avstriji niti ne misli več, k večjem se je spominjaj z ogorčenjem, kadar zapoješ znano slovensko — narodno:

Tam je trhla kambra,
Notri stara baba,
Oh, da bi umrla —
Kruha nam ne žrla!

Romunija se je dvignila, da osvobodi svojce. Pa še drugi pridejo in se bodo borili za pravice malih narodov.

Zato: proč s smešnim, neutemeljenim spoštovanjem «našega presvitlega cesarja», proč z malodušjem. Na dan, prava, slovenska, fantovska korajža!

Naprej zastava Slave,
Na boj junaška kri,
Za blagor očetnjave,
Naj puška govori.

R—ov.

Добротвор „Словенског Југа".

Раштркани синови Југославије, по крајевима простране и велике Русије, нашли су овдје уточиште, какво само дијете може наћи под окриљем рођене мајке своје. Па зар су могли Хрвати, Словенци и Срби остати пасивни и препасти се судбине, која им је нанијела толико тешких ударача, као ниједноме народу у овоме свјетском рату? Не, они тако не учинише, него се организоваше и окупише у једном колу сви Словенци, Срби и Хрвати, који се налазе у Русији.

Чим се почело говорити о организацији, осјетила се потреба нашега листа. Захваљујући патриотизму неких наших људи, који се налазе у повољним материјалним околностима, лист се могао одмах покренути. Већ је у нашем листу било истакнуто име Руса, г. М. Р. Муронцева, који је својим прилогом осигурао излазак листа за дуље времена. Но пошто се са свих страна тражило, да лист почне излазити два пута недјељно, а са иступом Румуњске почело се примицати крају ријешење нашега југословенског питања, одлучено је, да се «Слов. Југ» издаје сриједом и недјељом. Материјални трошкови тиме су подвостручени; но нашао се родољуб Србин, ваљан Југословен, који је омогућио, да се и ова потреба оствари. Секретар кр. српског министарства спољних послова, господин Др. Милан Шајновић, који се од почетка рата налази у Русији као повјереник српске државе за набаву хране за српску војску, приложио је 1.000 рубаља «Словенском Југу», чим је чуо, да ће лист излазити два пута недјељно, а још нема осигураних материјалних средстава.

Уредништво «Слов. Југа» захваљује г. Дру Шајновићу у име свију читалаца, који су се врло обрадовали, што ће моћи чешће имати у рукама своје новине, које су исто тако и српске и хрватске и словеначке, једном ријечи: праве југословенске новине. И кад се вратимо у своју лијепу домовину, нећемо заборавити имена оних југословенских добротвора, који су добротом свога срца и снагом свога родољубног осјећања много допринијели, да се могао провести организациони рад, који ће имати крупних посљедица, кад се буде коначно ријешавало наше питање пред форумом Европе.

Не само наш лист, него и оснивање Добровољачког Одреда има да захвали доста и г-ну Др. Шајновићу, јер је својим познанством и везама помогао, да се одмах с почетка могло све спремити, што је било најпотребније за смјештање наших храбрих добровољаца, који су већ јавно доказали, да су заслужили све оно, што је за њих учињено.

Venizelos glava narodne vlade.

Dvolična i besramna uloga igrana od kralja Konstantina i njegove germanofilske klike na koncu prisilila je Venizelosa da javno istupi i da primi aktivno učešće u važnim dogadjajima, koji se sada u Grčkoj odigravaju. Saveznici ne mogu više trpiti komediju insceniranu po germanskom najmljeniku Konstantinu, koji je sa nekoliko akata načinio tolike štete savezničkim vojskama na Balkanu, da bi već jednom trebalo energički s njime riješiti pitanje. Predaja važnih strateških tačaka sa svim topovima i posadama, razne zavjere vodjene od odgovornih političkih faktora, daju dostatno razloga saveznicima, da kazne vjerolomnog Konstantina.

Istina je, da je pitanje istupa Grčke samo sporedne naravi, jer više ne može da donese koristi ni državama sporazuma ni onima centralnog bloka. Preko njezine teritorije se vojuje, njene se vojske zarobljavaju zajedno s oružjem; ni jedna ni druga strana ne traži ni formalnog ovlaštenja za djela koja tangiraju suverenitet Grčke. Veliki dio grčke vojske osobito u Makedoniji na svoju ruku suprotstavlja otpor vjekovnom neprijatelju Elenizma, Bugarinu. Uopće službeni krugovi, na čelu sa kraljem izgubiše svaki auktoritet i oslon u zemlji.

U tim prilikama pojmljivo je, da je Venizelos ćutio patriotsku dužnost, da preuzme na sebe sastav narodne vlade. Istina je, Venizelos do sada nije još prekinuo sa kraljem Konstantinom, nego kuša, da preko narodne vlade, prestavnice većine grčkoga naroda, postavi na kralja kategorički zahtjev, prisajedinjenja Grčke državama sporazuma. Da uzmogne bolje postići namjeravanu svrhu otputovao je Venizelos iz Atine u pratnji bivših svojih ministara Konduriotisa i Danglisa i mnogo drugih viših oficira i istaknutih političara liberalne stranke. Namjera Venizelosa, da pomoću naseljenja živućeg na otocima a osobito sa onim na Kreti započne akciju za oslobodjenje Grčke od germanskog utjecaja, naišla je na živo shvatanje na svim otocima, a osobito na Kreti. Na Kreti formirala se je vojska od kakovih 25 hiljada dobrovoljaca,

Подлистак.

ЛОВЋЕНСКИ ГЕНИЈЕ.*)

Са косом у руци смрт је стајала над изнемоглим песником.

— Доврши последњу песму! — власно му заповеди.

По препуклим гуслима пређе гудало:

Друже мили мојих младих дана,
Златних снова и паклених мука,
Горо драга високи Ловћене,
Горка суза препуклога срца
Нек на твоје старо теме падне!
Посред муња, облака и грома
На твом челу под небом сам бива
С анђелима и горским вилама
Славио сам Превишњега Бога.

*) Ово је пишчев превод с руског. Ова је ствар била написана за српско веће у градском одеском позоришту и у два маха је с упехом рецитована на позорници. Написана под тешким утисцима из децембра и јануара 1915., писац је језиком Његуша хтео да упозна руску публику са српским мукама. При привођењу на српски, природно је, превод је добио облик подражавања «Гор. Вијенцу».

Уредништво.

А са твојих прса џиновскија
Гледао сам муке рода мога,
Био своје измучене груди,
Проклињао небо, земљу, људе
Одмето се од Вишњега Бога, —
Што милости за Србина нема!
Беше сунце једном окитило
Златном жицом твоје теме седо,
Ја на њему стојах и преклињах
Црне дане и црну судбину
Закопаног на Косову Царства.
Богу се је драгом ражалило
И посла ми са неба знамење:
Ко авети из Сињега Мора
Дигоше се крвави облаци
И сву земљу српску поклопише.
Кроз њих бију муње и громови
О српска се брда разбијају,
А ја челом бијем о камење
Пружам руке небу под облаке
Цара, неба молим да ме узме
Да не гледам јаде Србинове.
Ал' се муње у жице слегоше
И крст диван из њих направише
Поврх Срба по небу црноме.
Дуну ветар, однесе облаке,
Грану сунце, изведри се небо,
Чу се песма Обилић Милоша,
Виђах круну Цара Мученика
Како блиста над Шаром Планином,
Сјајом златне круне Душанове.
Горо света, чувај ову тајну,
С њоме моја последња надања...

Из руке испаде гудало. Прскоше јаворове гусле. Црногорци побацаше мрке струке и бистре џефердане и понесоше мртво тело видовитог владике уз ловћенске литице. Простаци, — мислили су да се могу с мртвом телесином у којој је живела искра божанства попети на небо, где живе чисти духови! То није дао Ловћен; његова пећина прогутала је ковчег великога српског духа.

Није то баш тако давно било; ту пре две или три године. Један стогодњетни старац, пратећи своје мршаво стадо коза, доверао се до гроба владичина. Старац замало што није помаштао од страха и чуда: жив владика Раде сео на своме гробу и у прамењу светлости изаткане од дугиних боја тужи:

Крв је српска из земље проврела,
Суза српска поља затопила,
Српска писка небо заглушила
И миломе Богу додијала.
Лани гледах из царства духова
Како Србин љуте битке бије
Од Црнога до Мора Белога.
Пште луна пред српским топузом
И заблиста Милошева правда
Поврх Срба по небу ведроме.
Ал' се ђаво око Српства сави, —
Крв његову хоће да испије...
Роде српски, благородна жртво,
Крв је твоја најчистије пиће
Земљи грешној и чистоме небу,
Демонима и љутим зверима!...
Децо моја, Обилићи млади,
Спремајте се за олтар крвави;
Крв ће ваша земљу очистити,
Пред небом ће земљу ускупити...

Старац је пре годину дана доживео да види очима оно што је слушао од владике. Десило се нешто,... нешто страшније од најстрашнијега, нешто горе од најгорега, нешто... нешто налик на пакао, нешто пакленије од пакла...

А-ах, јесте српска се земља беше претворила у ад црни, у ад црњи од црнога пакла.

Од Дунава до Мора Сињега тресла су се српска срца. Изгледало је, окупили су се зли богови па хоће да униште земљу и људе. Отровни дим обавио

koji su zarobili svu upravu, kralju vjernu posadu te preužeše vodjenje javnih posala u svoje ruke. Dogodjaji, koji se desiše na Kreti nijesu osamljeni nego se opetuju u svim gradovima stare i nove Grčke.

Čitave garnizone prelaze na stranu narodne vlade tako, da će kroz kratko vrijeme uspijeti Venizelosu sastaviti odgovornu vladu podržanu od većine Grka. Ista će vlada započeti izravne pregovore sa državama pokroviteljicama, bez obzira na kralja Konstantina, kojega će postaviti pred gotovu činjenicu, da potvrdi korake poduzete od Venizelosa ili da dade ostavku.

Poslije Soluna raširio se je revolucijonarni pokret po otocima Mitilena, Hios i Kreti, idući za objavljenjem rata Bugarima i za oslobodjenjem ugrožene Makedonije. Vlada je sasma nemoćna, da bi što poduzela proti revolucijonarima, jer je većina garnizona prešla na stranu Venizelosa; osobito proti revolucijonarima na otocima vlada nije u stanju da ništa načini, jer je grčka eskadra blokirana i zatvorena od savezničkih mornarica.

U samoj Ateni vlada anarhija. Bande oružanih ljudi pljačkaju i ubijaju po ulicama, tako da je Grčka postala plijenom bezvladja u pravom smislu riječi.

Venizelos sastavio je privremenu vladu, u koju udjoše bivši ministri Venizelosovog kabineta. Presjedništvo preuzeo je Venizelos, listnicu ministarstva mornanice primio je admiral Konduriotis, onu vojnog ministarstva general Danglis. Privremena vlada započela je svoje djelovanje javnim pozivom na grčki narod na obranu časti i dostojanstva te započela čišćenjem zemlje od raznih germanofila i drugih špijona.

Kroz nekoliko će dana države sporazuma dati energični ultimatum Grčkoj, koji će biti primljen od privremene nacijonalne vlade bez obzira na kralja Konstantina, koji je i onako sam sebi potpisao smrtnu osudu.

ПОТПОРУЧНИК ВАЦЛАВ Р.

Био је први.

Први из нашег ческог одјељења, први између оних неколико стотина Чеха, који су као српски војници принијели свој живот тамо, гдје се одлучује о посљедицама бурне борбе двају људских мора — на бојишту.

Био је први између нас, који је издахнуо своју младу душу на добручким пустињама.

Био је један од оних, који су на прелому времена, на прелому вјекова, када се чини да у прошлост пропадају цијеле епохе и рађају се нове, — пошли, да капљу свога живота кану у разбуркано море народа.

Био је један између оних, који су знали довести до послиједњих конзеквенција све оно, зашто су некада живјели. што су мислили и пропагирали прије садање кризе, — јер је био досљедан до саме смрти.

Сјећам се дана, кад је путовао у Одесу. Напољу је било прво прољеће — степа се помало будила — а његове тежње биле су сагласне са прољећем: Тако самосвјесно ишао је и тако самосвјесно ставио је сву своју будућност на једну коцку.

Положај је тада био тежак. Аустро-германске чете стојале су на Двини и у Волињи, стојале су на обалама Вардара и чинило се, да ће сићи у равнице Италије — а наше очи гледале су укочено свакога јутра међу ступцима новина наслов „Берден“.

Тада, у онај тешки час, кад су већ многи изгубили сваку наду, — тада је ишао у дубоком увјерењу, да ће се прилике промијенити, и ако тада још није знао, да ће бити наскоро разбијене аустријске зимске утврде у Волињи и Галицији, а с њима заједно да ће бити потучене цијеле аустријске армије, и ако није знао да се дотада побједоносни њемачки пукови разбијају под Верденом, да се креће напријед на фронту талијанском и солунском и да на свјетску позорницу иступа нови фактор — Румуњска.

Све то није он још онда знао, али је ипак пошао, да би доказао, да је оно што је осјећао, дубоко осјећао.

И пао је. Смрт му је била славна.

Пошао је као човјек слободан, као добровољац, и умро је борећи се за слободу народа, а смрт га је прибројила к онима, чија се за слободу проливена крв на барикадама и у ослободилачким ратовима протеже као црвена нит у хисторији човјечанства.

Смрт његова уврстила га је међу најбоље у људском роду.

Пао је. Издахнуо је своју младу душу под туђим небом уз рику топова цијеле Европе — и, може се казати, цијелога свијета. — Величанствена и силна погребна пјесма, уз коју се пушило из свјеже проливене крви хиљадама.

Погреб, достојан добровољца.

* * *

Пао је као један од радника, над чијим се гробовима и могилама уздижу гигантске грађевине људскога дјеловања као вјечни споменици дјеловања оних, који су погинули на своме раду, да би преко њих мртвих други извели посао до свршетка.

Он је један између њих, хероја рада, хероја идеје.

Govor Dr. A. Trumbića,

držan u dalmatinskom saboru 1903. godine o pogibelji pangermanstva i o nuždi ujedinjenja svih ugroženih naroda.

U 1903. godini Hrvatska bijaše zahvaćena jakim nacijonalnim pokretom, upravljenim proti tiraniji Madjara i njihovog predstavnika grofa Kuena-Hedervarija. Nemiri koji su se razvijali u Hrvatskoj, mnogobrojna hapšenja i stotine smrtnih osuda izdanih ratnim sudovima imali su jakih posljedica i živi odziv u ostalim slovenskim zemljama, Dalmaciji i Istri. Ideja jugoslovenske solidarnosti i srpsko-hrvatskog i slovenskog jedinstva pokazala se je u tom času u pravom svijetlu. Prezir Franje Josipa, koji se nije udostojio primiti u audijenciju poslanike dalmatinskog sabora, koji su tražili ukinuće ratnog suda u Hrvatskoj, imalo je za posljedicu, da se je i onako velika mržnja protiv svega što je austrijsko bilo, još više pooštrila i da je našla još jači otpor proti uvedenju njemačkog jezika, kojega su namjeravali uvesti u dalmatinske urede.

Vodje ovoga pokreta se nalaze u austrijskim tamnicama ili su izbjegli progonstvu Beča, te nastavljaju u tudjini izvan granica Austrije rad za oslobodjenje i ujedinjenje. Poslanik Trumbić, koji je sada predsjednik Jugoslovenskog komiteta, držao je govor 7. novembra 1903. god. u dalmatinskom saboru, o dogadjajima u Hrvatskoj i o postupku austrijske vlade naperenom izolaciji Dalmacije od ostalih srpsko-hrvatskih zemalja.

Kritizirajući mjere poduzete od Austrije za uvedenje njemačkog jezika u Dalmaciji, Trumbić kazao je slijedeće: „Mi nećemo tudjinskog jezika. Pravo, osjećaji, aspiracije našega naroda se protive tome i traže uvedenje narodnog jezika u sve urede i u državne administracije. Nacijonalno čuvstvo ne podnosi tudjinske najezde“.

Neophodno je, da mi Hrvati moramo tražiti moralni oslonac kod stranih naroda, pošto smo u ovoj monarhiji izolirani i potlačeni te od nje beznadno očekivamo pomoć.

Moralni oslonac na strane narode može nam više koristiti nego topovi. Pomoć drugih naroda, uvjerenje Evrope, da je naša borba pravedna, da su naši zahtjevi sveti i humani, jer se osnivaju na pravu za životnu eksistenciju, mogu promijeniti sudbinu našega naroda, koji u ovoj monarhiji, od davnih vremena nije vidio ništa drugo, nego nepravdu i patnje. Ova monarhija, koja bi morala biti utjecište malih naroda u srce Evrope, iznevjerila je svoju misiju. Mjesto da je kuća slobode naroda i pomoć njegova razvijanja i napretka, nije ništa drugo nego tržište robova. Ona stvara svadje izmedju naroda, izmišlja lažne administrativne mjere, koje su uperene proti sreći naroda sa namjerom, da produlje takovo stanje. Ova je država neizliječiva. Austrija sama tlači svoje narode, koliko joj je nužno za njezine potrebe, stvorila je dualizam i prepustila divljim kapricama Madjara, narode, koji stanuju u drugoj poli monarhije, dok ona sama nastavlja svoj zločinački rad u svojoj polovini.

Sadanji dogadjaji, koji se odigravaju u hrvatskoj zemlji, kadri su da izliječe i poslijednjeg čovjeka od nade da će monarhija konačno staviti svoje interese u sklad sa interesima hrvatskoga naroda. Žalibože svi ti lijepi snovi su bili samo snovi, jer Austrija neće da bude pravedna. Očajanja prolaze, a narod živi i ako smo prisiljeni kazati: U ovoj monarhiji nema pravde za hrvatski narod, nadovezujemo u isto vrijeme: hrvatski narod je postajao prije monarhije, pa će postojati i poslije nje. (Jedan glas: u monarhiji i izvan nje.)

Nasilje će stvoriti svoje vrijeme, a dotle dok je živa naroda na svome ognjištu neće ga nestati i imaće nade u uspjeh. Mladi naraštaj budi nade u srcu narodnom i traži u narodu snage i potpore, a u inostranstvu moralne pomoći, nastaviće svoj rad emancipiranja i mi ćemo doći do svojega cilja, a taj je, da stvorimo od hrvatskoga naroda onakav narod, kakav treba da bude. Završiću svoj govor sa riječima vodje ustaša u Krivošijama, Milana Samardžića, upućenih u znak poštivanja austrijskome generalu Rodiću: „Bože daj Austriji sve ono, što ona želi nama Hrvatima.“

Ovo je kazao u dalmatinskom saboru gosp. Trumbić, pred trinajst godina.

РУСКЕ НОВИНЕ О НАШИМ ДОБРОВОЉЦИМА.

«Одесскія Новости» доносе допис од свога дописника из Кишинева, па га нашим читаоцима преносимо у преводу:

У Кишинев су начели стизати са добручког фронта српски војници, рањени за вријеме првих сукоба са Бугарима.

Приповиједање српских рањеника пуно је занимљивости, из њега избија чврста вјера у коначно славље праведности, у побједу над вјероломним непријатељем.

Београђанин, студент цириншког универзитета, овако је приповиједао дописнику: «Из Рени-а смо кренули 18. августа, прешавши ријеку Дунав, упутили смо се ратним маршем у град Мецидију. 23-ог доспјели смо у село Наср-Един, које лежи недалеко града Добрича и насељено је искључиво Турцима и Бугарима. Већ 25-ог у јутру био је први сукоб наше војске са бугарском, која је почела артиљеријом опстрељавати наше колоне. Ми смо се брзо развили у бојни ред и почели смо напредовати. Ударили смо на Бугаре са бајонетама. Вугари нијесу могли издржати наше навале са бајонетима и испразнили су прве редове својих ровова. У том сукобу рањен је командант српске бригаде, пуковник, али је остао у строју. Бугари су одједном одступили на 12 врста. Заробили смо само рањене Бугаре. Огорченост Бугара тако је била велика, да многи премда су били рањени нијесу престали пуцати на Србе, који су се к њима примицали.

— Са Русима нијесмо хтјели ратовати изјављују заробљени Вугари — и никад нијесмо могли допустити, да ће се наћи и такав фронт, гдје ћемо се морати сукобити са Русима, но чим се то догодило, нама не преостаје друго него ратовати и са Русима.

Колико се може судити по приповиједању бугарских заробљеника, међу Бугарима не влада једнодушност обзиром на рат. Код њих се опажају три струје: једна — непријатељска једино обзиром на Србе, друга — непријатељска обзиром на Србе и Русе заједно, а трећа — управљена уопће против рата и против владе Фердинандове (Ово су приче за малу дјецу, која не познају Бугара. — Пр. уред. Слов. Југа).

Одмах послије свога првога иступа на новом фронту, борећи се раме о раме са Русима и Румуњима, прославили су се Срби као неустрашиви јунаци.

— Нијесам очекивао такве храбрости са стране Срба — изјавио је главни командант над армијама добручкога фронта, генерал Зајончковски, — нијесам видио ни чуо, да се икада која војска тако јуначки борила као српска војска.

31.-ог августа издана је заповијед за поновно наваљивање. Навала је за Србе права слава. Вијест о навали изазвала је међу Србима такву радост, као да је била вијест о миру. Заповијед «Напријед, на јуриш!» дјелује на Србе као електрична струја и изазива међу њима неописиви ентузијазам. Жеља сукобити се што прије са непријатељем тако је јака, да они врло често не обраћају пажње на команду својих официра «Лези» и настављајући прогањање непријатеља пуцају стојећи, настојећи да га достигну са бајонетом. У српској војсци нема пропалих без вијести. Губици су само у рањенима и убијенима.

Пошто је била установљена непријатељска премоћ у људима, издао је главни командант 25-ог августа заповијед за одступање. Значајно је, да су у исто вријеме такођер и Бугари оставили своје нове позиције и одступили. Затишје је трајало до 1-ог септембра, кад су Бугари ударили на наша крила, која су запосјели Руси и Румуњи. Да би се парализовао удар, Срби су извели јак притисак на непријатеља у средини и одбацили га назад за 13 врста. О јачини тога ударца може се судити по томе, што су се нека српска одјељења у току од неколико сати по шест пута сукобљавала са непријатељем на бајонет. У томе сукобу отели су Срби Бугарима 12 топова и 7 митраљеза.

Србију, — ништа се не види. Борбена тутњава заглушила прасак ватреног оружја, звекет ножева, јеку рањеника. писку дечице, нарицања матера, вриску коња... Сва Србија до морских обала ври у пакленим мукама. И тице, јато за јатом, беже к обалама Српскога Мора. Гушио их је тевтонско-бугарски задах. Грабљивице су носиле у оштрим канџама комаде српскога тела. По који стари орао носио је осечену јуначку десницу или главу каквога витеза. Било их је који су носили као јагњад смрзнуту српску децу. Јастребови су доносили ишчупана срца и ископане очи. Врани су вукли утробе наших матера!...

У Зеленом Језеру, где се огледа Скадар на Бојани, српске су виле прале своја свилна плава крила и своје златне витице. Чистиле су се од погане тевтонске и туранско-бугарске крви. Сетне — невеселе гледале су на једнога сувуњавога старца, који је на обали нарицао, тукао своја стара прса и чупао своје беле власи:

Хеј, да падох, мртав на Косову,
Ко што паде славан Цар — Лазаре!...
Хеј, да падох са обадва сина
И са мојом војском свеколиком, —
Данас би ми душа мирна била...

Старачки глас Краља Петра одбијао се од таласе, а одјек се пео уз ловћенско стење:

Одједном, усред беснога боја,
Ловћен задрхта. Негде неко дотакао
се био светилишта српскога духа
прљавом руком Бранковића Вука. Узбуни
се Српско Море и поче се разбијати
о прса Ловћена. Трескоше
ловћенске литице и избацише прах
српскога генија. Доле, на језеру, чу
се силан као гром глас српскога
генија:

Не плач', нови српски Цар — Лазаре,
Муке дижу људе на небеса!
Муке српске, муке рода мога
Потресле су духовне светове
И самога Бога међу њима.
Из мука ће засијати правда
И огрејат' земљу свуколику.

М. П. Цемовић.

† Kapetanu Dragotu M.

Javna telovadba Ljubljanskega Sokola. Naraščaj izvaja svoje vaje pod vodstvom malega, širokoplečega vaditelja, čegar vsaka kretnja kaže starega, izvežbanega telovadca.

Vojaško vežbališče v Zagrebu. Četa vojakov zbrana okoli svojega komandanta, malega nadporočnika, verno posluša njegove besede o bratstvu vseh Slovanov.

Železniška postaja v Galiciji. V gruči ujetnikov mal častnik bratski deli s svojim tovarišem, kar je kupil za svoje poslednje novčiče.

Vojaško vežbališče v Odesi. Mimo komandanta koraka paradnim maršem polk, drugi bataljon vodi mal kapetan, ponos in sreča mu sijeta iz oči.

Te štiri slike se mi vedno pojavijo pred očmi, kadar čujem Tvoje ime, dragi Drago!

Vse ure svojega življenja posvetil si delu za svoj narod. Ker si videl v Sokolu ono pot, ki vodi k rešitvi Tvojega naroda — k zbližanju in združenju vsega Slovanstva, posvetil si vse svoje moči, ves svoj trud, vse svoje zmožnosti razvoju in procvitu Sokola, katerega si ljubil iz vse svoje duše, kateremu si bil pripravljen darovati tudi svoje življenje.

Vso to svojo ljubezen, vso to svojo požrtvovalnost si s svojim vstopom prenesel na Srbski prostovoljski odred, v katerem si videl istotako veliko družino, kjer najbode najvišji brat najnižjemu, kjer so si bratje vsi, bratje, ki se bore za isto idejo, za isti cilj — za osvoboditev svoje nesrečne domovine. S svojim dobrim srcem, s svojim mirnim in blagim značajem osvojil si si srca vseh — tako svojih predpostavljenih, kakor svojih podrejenih. Vsa Tvoja neizmerna energija, vse Tvoje neumorne sile posvečene so bile Odredu in bil si srečen, ko si videl prostovoljsko divizijo pripravljeno na boj na življenje in smrt, prožeto z istim duhom in z isto navdušenostjo, katere je bilo prepolno Tvoje blago srce. Spolnil si v polni meri dolg, katerega si imel kot sin slovenskega naroda do svojega naroda, ki mora s ponosom gledati na takega svojega sina.

Ni se Ti spolnila Tvoja najsrčnejša želja, da vidiš svoj narod prost sužnjih okovov, a nanesel si prvi udar k njihovemu razdrobljenju.

Tvoje ime se ne blišči na razkošnem nagrobnem spomeniku, a začrtano je z neizbrisnimi črkami v srcu vseh Tvojih soboriteljev — boriteljev za svobodo svojega naroda.

Lahka Ti bodi zemljica v krogu Tvojih bratov-junakov, dragi Drago!

Salberger.

Недељни преглед.

Ратиште.

На јужном делу руског фронта воде се крваве борбе за преузеће иницијативе, која би морала коначно дати јаки импулс развитку будућих великих догађаја. Особито се опажа јако настојање Нијемаца да би одбацили Русе из рајона ријеке Нарајувке, која преставља темељиту опасност за сам Халич. Сви досадашњи нападаји Аустро-Нијемаца и Турака остадоше неуспјешни а имали су једино за последицу јаке и големе губитке у људском материјалу за њих. У рајону Ковеља и Владимир-Волињскога преузето је поновно енергично наступање са стране Руса са намјером да не допусте Аустро-Нијемцима слободно развијање својих резерва концентрираних са западног фронта у халички рајон. Данашње операције на источном руском и трансилванском фронту у којим су Нијемци показали своје последње напрезање јасно потврђују мнијење неутралне штампе да је Хинденбург побједио са својим становиштем и да је предобио Вилхелма за свој план, који стоји у у очитој опреци са стојалиштем трију принцева, којима је повјерено командовање армија, оперирајућих на француско-еглеском фронту.

Успркос томе плану, који у осталом имаде чисто обрамбени карактер одржања простора окупираног од Аустро-Нијемаца у првом времену европејске војне, није успјело Хинденбургу задржати наступање Руса и Румуња, него је присиљен сваким даном одступати на запад и губити територије крвљу и жртвама стечене.

У исто то вријеме, кад се са западног француско-енглеског фронта шаљу послиједње резерве у Галицију и Трансилванију, Французи и Енглези безпрестанка задавају Нијемцима такове ударе, који им сваким даном јасније показују, да је Нијемцима одзвонило и да морају забацити за увијек мисао о преузећу офензивне акције на било којем дијелу фронта.

Сада су Нијемци усредоточили све своје силе и напрегли послиједње своје снаге за обрану стеченога земљишта. Но наступање Француза и Енглеза између Соме и Анкре, које је започело 18. јуна, показало је Нијемцима, да нијесу више у стању одољевати заједничким савезничким нападајима на свим фронтовима, него да су постављени под крутом алтернативом, на којем ће фронту да одступе и које ће територије да евакуишу и напусте.

Изгледа, да је на послиједњом састанку у главној квартири у Мајнцу превладало мнијење Хинденбурга, да се одступи из сјеверне Француске и западне половине Белгије, а да се пошто пото уздржи Лавов и Београд, који преставља за Аустро-Нијемце слободни пролаз преко Балкана на Цариград и Малу Азију.

Од 18. јула пак до данашњег дана, наиме од момента кад су Французи и Енглези сложно почели наступање на Соми послали су против њих, Нијемци около 67 дивизија што преставља около милијона људи. Сва напрезања принца Рупрехта, да пошто пото издржи своје позиције у сјеверној Француској остадоше безуспјешним те је кроз 88 дана жестоких бојева био присиљен узмакнути далеко на исток очистивши знаменита мјеста Тиенвал и Комбл. Осим губитака у територији Нијемци изгубише на самој Соми около 450.000 људи од којих је заробљено преко 61.000, 273 топа и више од 1025 митраљеза. Поражење принца Рупрехта на Соми задобило је рекорд што се тиче губитака јер је надмашило губитке поднешене од кронпринца под Верденом. На западном фронту операције се воде у јаким и великим размјерима те према томе и успјеси дотично неуспјеси имаду јаке и осјетљиве послѣдице. Шестмјесечне операције Нијемаца са губитком од пол милијона жртава под Верденом биле су ликвидиране да нијесу Нијемцима донесле никакова плода. Наступање предузето између Анкра и Соме донијело је Французима и Енглезима осим побједе у материјалном смислу, наиме у територији, заробљеним, ратном материјалу још јаче морално увјерење о сигурној побједи над Нијемством и о уништењу истога помоћу технике којој су Нијемци морали да захвале за своје досадашње успјехе на ратним пољанама.

На румуњском фронту у овој седмици започело је сугласно опћенито наступање коли на трансилванском толи на добручком дијелу фронта те се је већ у првим сукобима показала надмоћ румуњске војске над удруженим Аустро-Нијемцима-Бугарима и Турцима. Свакако, Макензенов план је доживио потпуни крах јер није успио у својој намјери да сврати позорност Румуња на Добруџу, нити је успио да заузме Добруџу, него је присиљен, да узмиче према старој румуњско-бугарској граници. Поражењем Бугаро-Нијемаца у рајону Чрне-Воде коначно ликвидирана је Макензенова авентура; највише су томе допринијели руски лавови, који су се бацили на јуриш на вјероломне Бугаре, који не дочекаше борбе на нож.

Генерал Авереско у савезу са руско-српским војскама не ће стати на пол пута него ће израбити плодове побједе на Бугаро-Нијемцима те их даље разбијене гонити прама Софији.

Под Солуном напредовање савезничких војска се успјешно шири у дубину Македоније те сваким даном се све више ослобађа земљиште окрвављене и мученичке Србије.

Вијести из домовине.

Slovensko šolstvo v Trstu v času vojne. Za presojo narodnostnih razmer v Trstu, je poleg mnogih drugih podatkov tudi šolstvo zelo važno merilo. Na žalost moremo govoriti samo o ljudskih šolah in o trgovski šoli, ker drugih slovenskih šol v Trstu nimamo. Še te vzdržuje narod sam brez pomoči poklicanih faktorjev.

Iz letnega poročila „Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani“ navajamo: Družba je vzdrževala v Trstu v l. 1914/15. in 1915/16. jedno osemrazredno in dve sedemrazredni ljudski šoli s skupno 38 razredi v l. 1914/15. in s 37 razredi v l. 1915/16. L. 1914/15. je bilo v teh šolah vpisano 2104 otrok ali po 55.36 v jednem razredu. Od teh je bilo 2095 Slovencev, ostali Hrvati in Čehi. Do konca šolskega leta 1914/15. po začetku vojne z Italijo je ostalo v šolah od 2105 samo še 1516 otrok, ker se jih je 518 izselilo iz Trsta. L. 1915/16. je Družba razširila obe sedemrazrednici v osemrazrednici in sklenila, da deli dosedanjo osemrazredno deško ljudsko šolo v petrazredno ljudsko šolo in trirazredno meščansko šolo, kar se je doseglo s tem, da se je vpeljalo v poslednje tri razrede učni program za meščanske šole. Na ta način smo dobili Slovenci v Trstu meščansko šolo. Naše šolstvo v letošnjem letu ni padlo, marveč je narastlo za eno novo slovensko šolo, ki predstavlja najvišji razvoj ljudske šole.

Učencev je bilo vpisanih v letu 1915/16. 2083 v 87 razredih, ali 56.37 na razred. Koncem leta je ostalo še 1929 učencev, ker jih je 148 tekom leta izstopilo. Od teh je bilo pravih Tržačanov 1079, iz Primorskega 538, iz drugih krajev 312.

Ako prištejemo k številu učencev na Družbinih šolah še one na državnih nemških — 1000 otrok, dobimo sledeče podatke: 2083 + 1000, t. j. nad tri tisoč slovenske šolske dece v Trstu. V slovenskih šolah pride na en razred povprečno 56 učencev, na nemških državnih 39. Ne varamo se, ako trdimo, da so bile l. 1915/16. v Trstu edino slovenske šole prenapolnjene.

Prijaznost avstrijske države napram Slovencem se ne kaže samo v tem, da smo prisiljeni sami vzdrževati ljudske šole, njena ljubeznjivost gre še dalje: niti jedno dete ne more direktno vstopiti s slovenskih ljudskih šol v državne srednje šole. («Edinost» 30. VII.)

Glasovi iz naših krajeva.

(«Hrvatska Riječ» 17./VIII.). «Kako se čuje, premestiće se hrvatska gimnazija iz Pazina u Volosko. Prema istim glasovima, premestila bi se upravna komisija u Pazin.»

*

(«Obzor» 18./VIII.). «Kako «Wiener Zeitung» objavljuje, slovensko društvo za uzajamno pomaganje u Beču raspušteno je.»

*

(„Edinost“ 15./VIII. javlja da je Hrvat, dr. Ivan Banjavčić ostavio posle svoje smrti hrvatskom školskom društvu «Sv. Ćiril i Metod za Istru» sumu od 70.000 kruna.“

Српски бакарни мајдани у немачким рукама. („Pesti Hirlap“ 22. VIII.). „Lokalanzeiger“ јавља да је немачка влада узела у своје руке експлоатацију богатих српских бакарних мајдана. Према обавештењу тога листа, немачка влада одредила је комисију из инжињера и чиновника творнице муниције и оружја Мансфелд, чија дужност ће бити утврђење начина најнужније експлоатације. Мајдани Србије су од најбогатијих европских рудника и пре рата су предузећа монархије одржавала живу везу са тим установама, чији извоз је сваке године бивао све јачи.

Србин изгрдио Мађаре. („Szegedi Naplo“ 17. VIII.) 4. јула у Дески у Банату, прошао је Србин, раденик, Аркадија Кнежевић поред механе, и видећи унутра Мађаре, викнуо је: — «Смрдљиви Мађари, вама треба мађарска држава! Мој син је у рату, а ви ту седите!» И употребио је против Мађара још неке друге изразе, који се не могу поновити. Првостепени суд га је осудио на 10 месеца тамнице због изазивања, али апелација га је ослободила.

Разне вијести.

Мађари и Аустријанци. „Az Ujsag“ (18. VIII.): — „С уважањем ратнога друга волимо своју браћу Аустријанце, упркос томе што им гледамо штампу из дана у дан, дебелу, пупаву, где се чепка по подвољку, с уводним чланком, с фељтоном, с богатим ступцима, надевену огласима, док нама Централа Папира једва издаје дневних осам страна. Мршави, гладни, повлачимо се ми, просјаци, у овај бедни кутак, и кад нас ко белим простирачем одалами преко носа, ми не можемо да ударимо натраг, јер је, истина, правда наша, али папир је туђ. Бог поживео нашу аустријску браћу у овој мршавој години нашег оскудевања папиром. С нама гладује и мађарски народ који чита. Ви имате право кад гостољубиво велите, да ћете радо дати и Мађарима од ваших дебелих новина и мудрости, наравно: на немачком. Али ми захваљујемо врло лепо, јер имамо и ми сами индустрију папира и с поуздањем се надамо, да ћемо добити од мађарске индустрије пре папира, но што ће сваки Мађар научити немачки читати и аустријски мислити“.

Malo šale.

U kasarni u Zagrebu uči feldvebel vojnike Hrvate, da treba da krenu protiv drevnog i opasnog dušmanina u rat, te će zapitati:

Imbrek povej protiv koga ideš v rat?

Imbrek: Protiv Magjara.

Feldvebel: Kaj ti bukveš ne znaš, da smo mi s Magjarima već više od 800 let v savezu! Protiv koga ideš?

Imbrek: E onda protiv Švabe!

Feldvebel: Mulec prokleti, kaj ne znaš, da je naš cesar najboljši prijatelj s njemačkim cesarom i da je Švaba naš saveznik? Ja ti bum pomogel. Mi se moramo boriti protiv našeg stoletnega dušmanina, koji nam radi o glavi i on je (misleći na Srbiju!) naš dindušmanin.

Imbrek: E sad znam, protiv Turčina.

ОД УРЕДНИШТВА.

Приближује се пола године како «Словенски Југ» врши своју узвишену задаћу по пространој Русији. Пошто ће у то вријеме већини наших претплатника истећи и претплата, то најуљудније молимо да са шиљањем претплате пожуре. Трошкови су услијед свеопће скупоће велики, па зато треба да и пријатељи наше ствари чим више жртвују, да се листу обезбједи опстанак.

Војним заробљеницима шаљемо лист бесплатно, па је зато дужност имућнијих наших људи, да лист што издашније подупру.

Издаватељ и одговорни уредник:
Милован К. Митричевић.

Дозвољено војном цензуром. Одеса, 21. септ. 1916. г.

Тип. Акціон. Южно-Русскаго О-ва Печ. Дѣла Одесса.